humanitas

APRIL 1960 VIJFTIENDE JAARGANG NO. 2

kaderorgaan
van de
nederlandse
vereniging voor
maatschappelijk werk
humanitas

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS' J. W. BROUWERSSTRAAT 16 AMSTERDAM

REDACTIE: **MEJ. M. DIJKSTRA,** *hoofdredactrice*
N. F. A. de Graan: *red. Secties Algemeen maatschappelijk werk en Bejaardenzorg*
P. E. Hutte: *red. Sectie Reclassering*
Mej. L. Hymans: *red. Probleemgebieden*
H. van Schaaik: *Redactiesecretaris*
J. Terlouw: *red. Sectie Gezinsverzorging*
C. Uitenbogaard: *red. Sectie Kinderbescherming*

MEDEWERKERS: J. Boetje, P. Faber, mr. R. Friedman–v. d. Heide, dr. F. Grewel, mej. mr. dr. Joh. Hudig, dr. J. P. van Praag, Ph. H. van Praag, prof. dr. G. Th. Kempe, D. Q. R. Mulock Houwer, H. Ploeg jr., mej. mr. P. G. Prins, prof. dr. A. Querido, mevr. H. J. Roes, mr. B. v. d. Waerden, M. de Vries e.a.

DAGELIJKS BESTUUR: Mr. dr. J. in 't Veld, voorzitter
Mr. B. v. d. Waerden, vice-voorzitter
M. Dijkstra, *secretaris*
Dr. L. I. de Winter, penningmeester
C. M. Swiebel
J. Landman, G. Rietveld ereleden P. C. Faber en F. H. W. Vliegen

CENTRAAL BUREAU: J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam
Telefoon: K. 20 - 721044
Mej. M. Dijkstra, directrice

INHOUDSOPGAVE

33	Dr. L. van Gelder: Sociale gedragsvorming (II)
39	J. Hk. Hoornweg: Gevangenenbezoek
43	P. E. Hutte: De vorming van de vrijwillige medewerker (boekbespreking)
46	Reclasseringsconferenties
47	E. J. Wilzen–Bruins: Beoordelen en saneren van gezinsfinanciën
50	Mevr. E. Fonderie–Tierie en mevr. W. G. Nooter–Hulsen: Lectuurvoorziening voor bejaarden
55	Weekeinde voor gezinsverzorgsters te Amersfoort, op 23–24 januari 1960
pag. 3 omslag	In het mooie Drentse land
pag. 3 omslag	Gevarieerde stof

Omslag en lay-out: Frans Bartels

SOCIALE GEDRAGSVORMING (II)

de betekenis van de school

gedrag en situatie

In de beschouwingen over de achtergronden van het sociaal gedrag wordt de vraag gesteld, waarom zovele mensen niet opgewassen blijken tegen de opgaven, die hun levenssituatie kan stellen. Moeten wij de oorzaken zoeken in de mensen zelf of was hun opvoeding zo onvoldoende dat hun normale aanleg niet tot ontplooiing kon komen. Dieper doordenkend over deze vragen komt men al spoedig tot de conclusie dat hier steeds van een wisselwerking tussen aanlegmogelijkheden en levenssituatie gesproken moet worden. Doch daarmee is misschien nog niet de kern van het probleem aangeraakt. Het gedrag van de mens is geen gegeven op zich zelf. Gedragen doet men zich alleen in een situatie. Gedrag is steeds een antwoord op een situatie, terwijl de situatie uitnodigt, soms prikkelt tot een bepaald gedrag.
Daarom is het juist, onze aandacht te richten op een aantal fundamentele situaties, waarin de mens, meer speciaal de jongemens, moet verkeren en na te gaan, in hoeverre die situaties tot een gedrag uitnodigen, dat zo in het algemeen wangedrag genoemd wordt.
Een van deze situaties, waarin de jonge mens zich gedragen moet, is naast het gezin, de school.
Houden wij ons nu aan de vraagstelling, die in de inleiding van deze artikelenreeks is aangegeven, dan is deze als volgt te vertalen: Zijn er in de schoolsituatie bepaalde tekorten aan te geven, die een belemmering vormen voor een gezonde levensontplooiing van de enkeling en die daardoor wellicht de misvorming van sociaal gedrag in de hand werken?
Voordat wij ons nu met enige wellust gaan werpen op de duizend en één tekorten die in de schoolsituatie van onze tijd aan te geven zijn, willen wij toch eerst enige klaarheid hebben over die schoolsituatie.

de veelvormigheid van de schoolsituatie

Het is gebruikelijk om over 'de school' als een eenheid te spreken, die een voor ieder duidelijke gestalte heeft. Natuurlijk ziet men wel de verschillen tussen de kleuterschool en de middelbare school, de verschillen tussen een traditioneel gymnasium en een individualiserende school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, maar als maatschappelijk verschijnsel verdwijnen al deze verschillen onder de grote noemer van 'de' school.
Maar dit gezichtspunt is niet het enige waardoor de schoolsituatie uiteenvalt in een bijna niet meer te generaliseren veelvormigheid van situaties. De aanduiding school

staat ook in de plaats voor een veelheid van persoonlijke relaties tussen dit kind en die onderwijzer of leraar.
En nu treden alle mogelijke menselijke verhoudingen in de schoolsituatie binnen. Bezien wij de school vanuit dit gezichtspunt dan treden wij in het veld van de menselijke relaties, die kunnen variëren van innige verbondenheid tot volstrekte verwerping, van naast elkaar leven tot onzeker, ambivalent gebonden of nog-net-niet-verbonden zijn.
Zo kunnen wij de school zien als een 'grote' wereld, een macrokosmos, waarbinnen onderwijsprogramma's worden afgewerkt, organisatieregels gelden, prestaties bepaald worden, leerlingen ontvangen worden en na verloop van jaren weer afgeleverd worden, geïnstrueerd, gemodelleerd, genormeerd, gevormd, alles in dienst van de toekomstige plaats, die de leerling in de maatschappij moet innemen.
Maar diezelfde school is ook een 'kleine' wereld, een microkosmos, waarin relaties worden aangegaan en verbroken, geborgenheid wordt ervaren, de vreugde beleefd wordt van het opgenomen-zijn, de teleurstelling over eigen mislukking verwerkt moet worden, waarin normen aanvaard worden, maar ook als een ondragelijke last verworpen kunnen worden.

'grote' en 'kleine' wereld moeten op elkaar afgestemd zijn

De 'grote' wereld van de schoolorganisatie vormt het kader, waarbinnen zich de 'kleine' wereld van menselijke verhoudingen in de school zich afspeelt.
Het is de taak van de 'schoolorganisatoren' om tot een schoolorganisatie te komen, waarin aan de ontplooiing van de menselijke verhoudingen recht wordt gedaan. Hier raken wij aan een van de kernpunten van de wel zeer langzame evolutie in de schoolorganisatie. Een schoolorganisatie wordt, ook historisch, in de eerste plaats bepaald door de maatschappelijke behoeften en verhoudingen. In de afgelopen anderhalve eeuw is zelfs dit aspect, dat praktisch uitloopt op de opleiding van de leerlingen voor een bepaald examen, één van de voornaamste grondslagen van ons schoolsysteem geweest. Maar van het begin van de twintigste eeuw af heeft de 'kleine' wereld haar rechten opgeëist.

De rechten van de enkeling: het recht op een persoonlijke ontwikkeling, het recht op aanvaarding van het eigen aanlegtekort, het recht op behandeling van het eigen afwijkende gedrag hebben paal en perk gesteld aan de rechten van de maatschappij. Het gevolg is, dat de schoolorganisatie in toenemende mate tracht te voldoen aan de individuele verschillen van haar leerlingen. Zij heeft o.a. dit gedaan door het inrichten van een zeer ver gedifferentieerd buitengewoon onderwijs. Het is toch wel goed te bedenken dat in ons land dit buitengewoon onderwijs, met vijftien verschillende vormen voor debielen, voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, voor kinderen, die zeer moeilijk opvoedbaar zijn, voor kinderen met zintuigelijke en lichamelijke gebreken een belangrijk hoger niveau bereikt heeft dan in de ons omringende landen.
Maar deze differentiatie in het schoolsysteem demonstreert zich ook in de zeer vele vormen van voortgezet onderwijs en in de onderwijsmethoden van de lagere school. Toch moeten hier twee opmerkingen gemaakt worden.
De differentiatie in het schoolsysteem voltrekt zich zeer langzaam. De zeer gestabiliseerde maatschappelijke verhoudingen in ons land verhinderen een vlotte aanpassing aan nieuwe, nog niet geheel uitgekristalliseerde verhoudingen. In wat ruimer verband gezien komen sommige van de huidige hervormingen bijna een halve eeuw te laat en dit vooral omdat de publieke opinie onvoldoende is meegegroeid.
Daarnaast moet opgemerkt worden dat de schoolorganisatie slechts voorwaarden schept voor betere menselijke verhoudingen in de school. Denken wij eens aan één

van de meest bekende belemmeringen: de grote klas, dan kent iedereen voorbeelden van gave menselijke verhoudingen in een klas met 48 kinderen mits de onderwijzer de capaciteiten bezit onder deze omstandigheden een menselijke wereld op te bouwen.

functieverandering van de school

De overgang van een door de maatschappij bepaalde schoolsituatie naar een door de ontwikkeling van de enkeling bepaalde schoolsituatie wijst op een belangrijke verandering van de functie van de school in de maatschappij.
Laten wij goed bedenken, dat een anderhalve eeuw geleden de onderscheiding tussen schoolonderwijs en schoolopvoeding grotendeels een theoretische kwestie was. In de gegoede milieus — en daar alleen was van een bewuste poging tot vorming van de kinderen sprake — was de school metterdaad een aanvullend opvoedingsmilieu. Hier was een stilzwijgende overeenkomst tussen school en gezin, omdat beide in hetzelfde sociale milieu geplaatst waren.
In de eerste tijd van de ontwikkeling van het volksonderwijs lag dat al anders. Het schoolgaande arbeiderskind uit de vorige eeuw vond in de school een ander klimaat, dan in het gezin meest aanwezig was.
Deze ontwikkeling heeft zich in feite in de meest ongunstige zin voortgezet.
Naarmate het gezin minder functies had te vervullen en in onze tijd het gezin primair een huwelijks- en opvoedingsgemeenschap is, blijkt het gezin juist die opvoedingstaak het minst te kunnen vervullen. Telkens wanneer in de gezinsverhoudingen een ongunstige factor gaat meespelen (b.v. teleurstelling over de huwelijkspartner, ontbreken van vader of moeder, te grote of te kleine welvaart, ongelukkige plaatsing in de kinderrij) blijkt, dat aan de opvoeding in het gezin zoveel nauwkeurig bij elkaar aansluitende voorwaarden verbonden zijn, dat de gezinsopvoeding maar een wankele basis is voor de algehele vorming van het kind.
Overeenkomstig het overdragen van economische en sociale functies op andere maatschappelijke organen, heeft het gezin een deel van de opvoedingsfunctie aan de school overgedragen. Daardoor is het gezinsleven sterker verarmd en het slechte geweten van de school versterkt.
Want het gezin is niet het enige instituut dat de school als kapstok is gaan gebruiken. Onze gecompliceerde maatschappij komt steeds organen te kort om haar burgers beter 'op te voeden'. De school moet de a.s. burgers opvoeden tot betere bescherming van de gezondheid, tot betere deelnemers aan het verkeer, tot betere TV-kijkers, tot betere melkconsumenten, tot betere staatsburgers, tot betere gesocialiseerde normendragers.
De school als maatschappelijk instituut neemt al deze zorgen wel op zich, hetzij door veranderingen in het lesprogramma (verkeersonderwijs), hetzij door buitenschoolse activiteiten (schoolclubs, schoolavonden) hetzij door de hulp van anderen (schoolarts, schoolmaatschappelijk werk).
Maar de vraag blijft of de school met al deze maatregelen en toename van de functies wezenlijk kan bijdragen tot de vorming van de enkeling en niet juist door die veelheid van taken te kort moet schieten. In dat laatste geval zou het wel kunnen zijn, dat door deze tekorten de school niet vormend, maar misvormend op het sociaal gedrag van haar leerlingen werkt.

gedragsvorming en misvorming in de school

Wanneer wij eerst eens nagaan wat de school doet aan de sociale gedragsvorm dan moeten wij direct weer de veelvormigheid van de schoolsituaties in herinnering brengen. De vormen, de middelen, de bedoelingen, de gebruikte correcties bij de

sociale gedragsvorming in een eerste klas van een lagere technische school zijn geheel anders dan in een hoogste groep van een school voor moeilijk opvoedbare kinderen, ook al zijn misschien de leerlingen van dezelfde leeftijd. Maar er zijn misschien een aantal punten, die althans voor vele scholen gelden.
Als eerste willen wij noemen het tijdsaspect. Wie naar school gaat is aan tijd gebonden. Hij kan gedurende een groot deel van de dag niet meer zelf zijn tijd indelen. Hij is die tijd kwijt, de schooltijd behoort aan de school. Er is ook geen natuurlijke band meer met een maag, die van honger knort. Er is geen moeder meer, die 'nog vijf minuten' geeft. Wie op school komt, treedt in de wereld van volwassenen, waar de tijd kostbaar is. Dit tijdsaspect gaat in de loop der jaren een zeer grote rol spelen: de indeling van de lessen, het maken van huiswerk, het deelnemen aan bijeenkomsten.

Wie zich aan dit tijdschema niet kan aanpassen 'misdraagt' zich. Soms is dit misdragen van geringe belangrijkheid: 'me moeder heeft zich verslapen' maar evenzo goed kan dit een symptoom zijn van een diepgaand psychisch conflict, waarvan de basis in de gezinsconstellatie ligt. Het is duidelijk dat een school, waar je elk ogenblik van de dag mag binnenvallen te kort schiet in de sociale gedragsvorming en dat een school, waar je niet 'mag' te laat komen onredelijk is. Maar daartussen ligt een veld van mogelijkheden, waarvan alleen — en dit met de meeste nadruk — in de concrete situatie beoordeeld kan worden of hier sprake is van vorming of misvorming door de school.

Zo goed als de school de leerling aan de tijd bindt, zo bindt zij ook de leerling aan de plaats. Binnen de school is je plaats bepaald, hetzij in de bank, hetzij aan het bord, hetzij op de gang, omdat de leraar het niet langer met je redden kon. Is dat nu wel vormend?
Zou het niet beter zijn, wanneer elk kind, overeenkomstig zijn aard, behoefte en belangstelling zelf bepaalde wanneer hij in zijn bank gaat zitten, of een stukje lopen, of in de ringen hangen, of misschien liggen op een kleedje? Inderdaad moet voor jonge kinderen een veel grotere vrijheid aanwezig zijn, dan voor oudere leerlingen.

De kleuterschool heeft deze vrijheid van plaats wel aanvaard en het zou gewenst zijn dat onze eerste klassers van de lagere school ook deze vrijheid kregen. Maar de misvorming van het sociale gedrag kan ook optreden door oudere leerlingen, zo van 15 à 16 jaar, zoveel vrijheid te bieden, dat hun schooldag 'verlopen' wordt.
De sociale gedragsregels in de school gelden voor normale kinderen. Die normale kinderen vinden in deze gedragsregels vaak een steun voor hun vorming. Het spreekt vanzelf dat deze vorming inspanning vereist, in de eerste plaats van de zich vormende leerling zelf. Daarnaast zijn er in de school afwijkende kinderen, in allerlei gradaties. In zoveel gradaties, dat velen geneigd zijn, het bestaansrecht van het normale kind te ontkennen. Naar mijn mening is het normale kind best te herkennen, maar dan alleen in het concrete geval, binnen een bepaalde situatie. Evenwel in de school treden de moeilijkheden op, wanneer er kortsluiting ontstaat tussen de aard van het kind en de situatie, waarin het geplaatst wordt. Wordt dit conflict op tolerante wijze opgevangen, dan kan de school ook in dit opzicht vormend werken. De elasticiteit van de schoolsituatie is evenwel beperkt, zodat inderdaad in sommige gevallen alleen door plaatsing bij het buitengewoon onderwijs of hulp van buitenaf een oplossing te vinden is. Daarmee is de kous niet af, want op de school voor buitengewoon onderwijs kan evenzeer de tolerantiegrens — die daar ruimer ligt — overschreden worden. Dan hangt het van de aard van het conflict af, of uit de leerling een te interneren psychopaat of een brave huisvader groeit.

normen en sociaal wangedrag

Wij hebben de tijds- en ruimteaspecten als voorbeelden gebruikt om aan te tonen, dat binnen een grote variatiebreedte alleen in het concrete geval de vormende of misvormende invloed van de schoolsituatie aan te wijzen is.
De vraag is of dit eveneens geldt voor andere sociale normen.
Ook al zou deze algemene regel waar zijn, lijkt mij toch dat ook de schoolsituatie geen antwoord geeft op een duidelijk sprekende behoefte bij de jonge mensen in hun sociale vorming. Reeds lange tijd is bekend, dat kinderen van 9 à 10 jaar af behoefte hebben aan informele groepsvorming. Wij zien dat optreden bij de voetbalclub, de verzamelclub, in meer pathologische vorm bij de 'gang' (bende van jeugdige 'gangsters').
In onze tijd is deze groepsvorming een bijna kenmerkend verschijnsel van de pubers en de jonge volwassenen geworden. Het gevolg is dat wij deze jeugdigen niet meer in de jeugdverenigingen aantreffen, maar op een zolder, in de huiskamer (als vader, en moeder niet thuis zijn) en in kleine cafés, cafetaria's, kroegjes e.d. Nu is deze informele groepsvorming van jeugdigen, gezien tegen de achtergrond van onze sterk georganiseerde maatschappij als een normale reactie te beschouwen.
In tweeërlei opzicht kunnen hier echter gevaren optreden.
In de eerste plaats kunnen deze jeugdgroepen op geen enkel voordien verworven normenpatroon terugvallen.
Het gezin, waar de eerste sociale normen aangeleerd worden, kent niet de gelijkheidsstructuur die in deze groepen optreedt. Hoe goed ook de verhouding tussen ouders en kind is, er is steeds een pedagogische gezagsverhouding, waardoor de ongelijkheid geaccentueerd wordt. Ook de verhouding tot broertjes en zusjes berust niet op gelijkheid, maar soms op rangorde, soms op een door de ouders bepaalde orde.
In de jeugdgroep heerst een gelijkheid, die echter spoedig doorbroken wordt door de verhouding: leider en volgelingen. Uit onderzoekingen b.v. van The Streetcorner Boys, is gebleken, dat het normenpatroon van deze groepen belangrijk afwijkt van hetgeen in de samenleving gebruikelijk geacht wordt. De slaafsheid waarmee de leider gevolgd wordt, maakt het misbruiken van de activiteitsbehoefte van de groep zeer gemakkelijk.
Een tweede gevaar wordt gevormd door het binnendringen van duidelijk pathologisch-geaarde enkelingen.
Tal van omstandigheden zijn daarvoor gunstig: de geringe samenhang der groepen, de afkeer van het conventionale, de grotere tolerantie, de latende zucht naar avonturen, de algehele labiliteit.
Het gevolg hiervan is, gezien de hierboven besproken groepsstructuur, dat door het binnendringen van een pathologische factor, de gehele groep een pathologisch veld wordt, b.v. als dievenbende of als patho-seksuele gang.
Nu komt het nog voor, dat het gezin voor deze groepsvorming geen volledig normenpatroon kan geven. Het verschijnsel doet zich trouwens voor in een periode, waarin het gezag van het gezin sterk vermindert.
Daarnaast zien wij dat de school juist een geheel andere groepspatroon opbouwt, ook voor leerlingen in de leeftijd van 14 tot 20 jaar. Informele groepen in de school hebben in de meeste gevallen geen functie, alleen de formele groepen, in de vorm van klassen. Gaan wij van de gedachte uit, dat het verwerven van sociale normen alleen kan geschieden door te leven met die sociale normen, dan zien wij hier een duidelijk tekort in de sociale vorming van de school. Natuurlijk is dat geen nieuwe gedachte. Kerschensteiner heeft al aan het begin van deze eeuw naar voren gebracht, dat het gemeenschapsbesef alleen op te bouwen is door in werkgemeenschappen te leven.

Doordat de school echter grotendeels berust op het bereiken van individuele prestaties, accentueert de school eerder het ieder-voor-zich dan dat een groepsmoraal wordt opgebouwd, die ook hanteerbaar zou zijn buiten de muren van de school.
Deze opmerkingen berusten evenwel op veronderstellingen, die nog nader bewijs behoeven. Is b.v. het verschijnsel van de informele groepsvorming een tijdelijk of een blijvend verschijnsel. Heeft de school zo'n directe invloed op het gedrag van haar leerlingen buiten de school? Kan de school deze groepsopvoeding binnen haar muren realiseren? Is deze groepsopvoeding voor alle kinderen nodig of slechts voor een bepaald gedeelte van de jongeren?
Er was een tijd, dat het pedagogisch denken sterk was in het aanprijzen van theoretische oplossingen. In onze tijd zijn wij wat meer overtuigd van de veelzijdigheid van de problemen en daardoor wat voorzichtiger.
Wanneer nu ronduit gevraagd wordt, 'voldoet de school aan de eisen, die in deze maatschappij gesteld moeten worden aan de gehele opvoeding van de enkeling om te komen tot een gezonde levensontplooiing?' dan moet het antwoord negatief zijn. Niet omdat de school zo slecht is, maar omdat de school deze functie niet vervullen kan. Hoezeer de functies van de school ook toegenomen zijn, hoezeer ook getracht wordt de tekorten door betere onderwijsvormen en door meer hulp van sociale organen te redresseren, in principe blijft de school een aanvullend opvoedingsmilieu. De school kan de maatschappij waarin zij staat, niet veranderen, hoewel vroegere pedagogen lang met deze gedachte hebben gespeeld. De school kan ook niet vervangen, wat in het gezin nagelaten is of niet aanwezig is. Dit laatste blijkt toch wel zeer duidelijk bij kinderen uit zwak-sociale milieus. Indien niet de gezinnen worden geholpen op intensieve wijze, zijn alle inspanningen van de school — er zijn voorbeelden van zeer grote inspanningen — tevergeefs.
Binnen deze beperkte mogelijkheden van de school zijn echter nog vele belemmeringen op te ruimen:

1. in de schoolorganisatie, die duidelijker aangepast kan worden aan de individuele variaties
2. in de menselijke verhoudingen binnen de school, waardoor het opgroeiende kind meer veiligheid en geborgenheid kan ervaren.

Het eerste is een maatschappelijke taak, het tweede een individuele taak van elke opvoeder. Het bewustzijn, dat elke schoolsituatie, die ontmenselijkt wordt, de kiem van misvorming in zich draagt, kan tot een voorzichtig pedagogisch handelen aansporen.

Dr. L. VAN GELDER

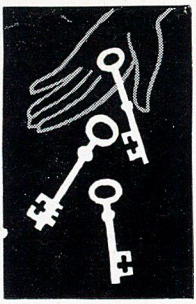

gevangenenbezoek

zijn we op de goede weg?

Op de landelijke bijeenkomst reclasserings (gevangenen)bezoekers uit onze kring, onder leiding van prof. mr. W. F. C. van Hattum, voorzitter van onze Landelijke Sectie Reclassering, op 16 januari 1960 in Utrecht, hield drs. J. Hk. Hoornweg, directeur van het Nationaal Bureau voor Reclassering, een inleiding die wij hieronder afdrukken.
De meningen en conclusies die daarna in de onderlinge gedachtenwisselingen en in de forumdiscussie, niet alleen naar aanleiding van deze causerie, maar ook op grond van de korte speeches van een tweetal bezoekers naar voren kwamen, zullen naar wij hopen in een volgend nummer van ons blad worden besproken in een artikel van de hand van de discussieleider van deze bijeenkomst, de heer C. J. F. van Veen.

Op een niet onberaden ogenblik heb je in een artikel in een tijdschrift geschreven, dat het reclasseringsbezoek een van de achtergebleven gebieden van het reclasseringswerk is. Je hebt in dat artikel een en ander overhoop gehaald en op een gegeven moment komt er iemand naar je toe, die zegt: leg dat nu maar eens nader uit, wat mankeert er aan dat reclasseringsbezoek? Dat is de reden waarom ik hier zit en waarom ik mij nader op het onderwerp heb moeten bezinnen.
Dat het reclasseringsbezoek inderdaad tot de omstreden gebieden van de reclassering behoort, blijkt uit verschillende publikaties. Kort na de oorlog al werd in het rapport van de commissie Fick opgemerkt, dat de reorganisatie van het gevangeniswezen de betekenis van het celbezoek zou doen afnemen. Om een aantal jaren verder te gaan, in de publikatie van dr. Rijksen, die een aantal meningen van gedetineerden heeft verzameld, is een gedeelte gewijd aan het reclasseringsbezoek. Betrekkelijk weinig gedetineerden hebben zich uitgelaten over het reclasseringsbezoek, maar voor zover zij er wat over zeiden was dat in negatieve zin. Het overgrote deel van de uitingen in dit boek is kritisch van toon, maar terwijl er over bijna ieder onderwerp ook wel positieve en waarderende meningen worden geuit, is dat met het reclasseringsbezoek niet het geval. Hier niets dan kritiek.

In het boek van Kempe, Reclassering in onze samenleving, blijkt de schrijver ook nogal aarzelend te staan tegenover de betekenis van het reclasseringsbezoek. Hij vraagt zich onder andere af, of het wel goed is dat het reclasseringsbezoek blijft verricht worden door leken, vooral bij langgestraften. En hij uit de vrees dat uit het tekortschieten van de reclasseringsbezoeker grote geestelijke nadelen voor de gedetineerde ontstaan. Toch wil hij het wel handhaven, maar hij is wat aarzelend in dit opzicht. We moeten het wel handhaven, vindt hij, omdat er niet een voldoende groot korps van penitentiaire deskundigen is om dit werk over te nemen. En hij gelooft wel, dat er enig resultaat mee te bereiken is, mits er een goede samenwerking is met de sociale ambtenaar, maar hij waarschuwt ervoor de betekenis van dit werk te overschatten.
Typerend is ook, dat de nieuwe bezoekregeling pas in 1958 is verschenen. In 1947 was er al een nieuwe reclasseringsregeling verschenen. Het reclasseringsbezoek was nog altijd gebaseerd op de oude bezoekregeling van 1923. Nu heeft men 11 jaar nodig gehad om een paar vellen papier in elkaar te zetten. In dat lange uitblijven van de nieuwe regeling zie ik ook een aarzeling van het departement: wat moeten we ermee, welke richting moeten we uit? En toen de nieuwe bezoekregeling uit de bus kwam, bleek deze eigenlijk niet veel meer dan een aantal negatieve elementen te bevatten (dit mag niet en dat mag niet), een stuk waarover men zeker niet elf jaar had behoeven te dokteren.

Wat die bezoekregeling betreft, hebt u zich wel eens gerealiseerd, dat uit een oogpunt van wettelijke regeling het reclasseringsbezoek zich van andere reclasseringswerkzaamheden onderscheidt? Alle reclasseringswerkzaamheden zijn te onderscheiden in drie categorieën:

a. het werk dat gedaan wordt in opdracht van de overheid (voorlichting en toezicht, beide in opdracht van de rechterlijke macht of van de administratie);

b. het werk dat gedaan wordt zonder enige bemoeiing van de overheid (nazorg);

c. het werk waarvoor de overheid geen opdracht geeft, maar wel toestemming verleent, nl. reclasseringsbezoek (en recreatie in de gestichten).

Om nu het onderwerp te benaderen, zou ik mij willen bezinnen op drie vragen:

1. Wat willen wij met het reclasseringsbezoek?

2. Kunnen wij wat we willen?

3. Zijn we op het ogenblik op de goede weg?

Als wij ons afvragen wat wij willen, dan moeten wij terdege rekening houden met het feit dat er na de oorlog drie belangrijke veranderingen zijn gekomen:

a. de instelling van de sociale dienst;

b. de differentiatie van de gestichten;

c. het veranderde wezen van de gevangenis, met name door het befaamde artikel 26 van de Beginselenwet dat bepaalt dat de detentie mede dienstbaar wordt gemaakt aan de resocialisatie van de gedetineerde.

Wat die sociale dienst betreft, tegen de invoering daarvan, een jaar of twaalf geleden, zijn destijds enkele bedenkingen gerezen. De sociale dienst werd met een zekere argwaan door de reclasseringsinstellingen bekeken. De vrees was: wordt er niet gestreefd naar staatsreclassering? En vooral diegenen die meenden, dat het reclas-

seringswerk zo gedifferentieerd mogelijk moet zijn, waren er destijds nogal bang voor. Deze vrees bleek volkomen ongegrond, de reclassering heeft de sociale dienst over de gehele linie aanvaard, al zou zij, juist in verband met de aanrakingsvlakken tussen reclassering en sociale dienst, een wat duidelijker taakomschrijving van de laatste wel op prijs stellen. Want met het aanvaarden van de sociale dienst is er een belangrijk probleem ontstaan: wat is de relatie tussen sociale dienst en reclasseringsbezoek, heeft het laatste nog enige zin, wanneer de sociale dienst goed functioneert, en zo ja, wat is het wezenlijke verschil tussen beide bemoeiingen en waar liggen de grenzen?

Ook de differentiatie is aanvaard en wel omdat de voordelen daarvan zwaarder wegen dan de nadelen. Die nadelen zijn er overigens: het contact met het gezin is moeilijker geworden en het reclasseringsbezoek evenzeer. Immers kan de reclasseringsbezoeker thans veelal niet rechtstreeks contact met het gezin van de gedetineerde onderhouden.

Het beginsel van artikel 26 van de nieuwe beginselenwet is een doel, waarvoor de reclassering altijd gestreden heeft. Al schijnen 'the man in the street' en sommige kranten het nog wel eens nodig te achten het beginsel aan te vallen, we kunnen toch wel zeggen, dat iedereen, die met enige kennis van zaken over het beginsel oordeelt, dit volledig aanvaardt.

De vraag waar het nu om gaat is: is er in ons vernieuwde gevangeniswezen met zijn goed functionerende sociale dienst nog iets anders nodig ter behartiging van de individuele belangen van de gedetineerde en ter voorbereiding van zijn terugkeer in de vrije maatschappij? Naar mijn mening is dat inderdaad het geval en zijn er zelfs twee dingen nodig.

In de eerste plaats een dienst die de geestelijke belangen van de gedetineerde behartigt, een dienst die natuurlijk ook veel raakvlakken gemeen heeft met het werk van de reclasseringsbezoeker. Vooral de geestelijke verzorging van buitenkerkelijken heeft raakvlakken met het reclasseringsbezoek, zelfs meer dan het werk van predikanten en aalmoezeniers.

In de tweede plaats is nodig de behartiging van de relatie met het gewone leven van de vrije maatschappij. Dat behoort niet primair tot de taak van de sociale ambtenaar. De sociale ambtenaar behoort en blijft behoren tot het regime. De sociale ambtenaar kan naar mijn gevoelen nooit het 'nu-in-gevangenschap' verbinden met het 'morgen-in-vrijheid', omdat hij zelf te zeer onderdeel is van het nu-in-gevangenschap. Hoezeer hij ook, functioneel en in wezen, een maatschappelijk werker is, het is een feit dat hij een onderdeel van het regime is en daarom kan hij nooit zijn: de hand die de vrije maatschappij uitsteekt, de hand die zegt: wij, de vrije maatschappij, hebben u, gedetineerde, wel geïsoleerd, maar we hebben u niet uitgestoten; wij blijven bereid om u weer te aanvaarden; dat is onze plicht.

Dat is, globaal gezegd, de typische inhoud van wat wij willen en van wat wij moeten nastreven. Over het 'hoe' weid ik nu niet verder uit. De heer Niekerk, sociaal ambtenaar in de gevangenis te Leeuwarden, heeft in zijn brochure een heleboel verstandige dingen over het reclasseringsbezoek gezegd. Ik beperk mij hier tot de algemene opmerking, dat de essentie van wat de reclasseringsbezoeker doet, is: de hand van de vrije maatschappij uitsteken naar de gedetineerde. Primair is niet dat wij de gedetineerde gaan 'verbeteren'. De verbetering zoals die bedoeld was in de oude naam van het Nederlands Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, deze verbetering wijzen we af. Het is ook niet de taak van de reclasseringsbezoeker om de gedetineerde geestelijk te leiden. Dat is de taak van de geestelijke verzorger, die, zoals ik zei, vooral in uw kring veel raakvlakken heeft met die van de reclasseringsbezoeker. Maar — en ik slaak hier een moderne kreet — het is de taak van de reclasseringsbezoeker om te trachten de gedetineerde te ontmoeten in een mede-

menselijk vlak, te ontmoeten in een situatie, waarin én gedetineerde én reclasseringsbezoeker bereid zijn hun innerlijk in te zetten en bereid zijn elkaars persoonlijkheid te aanvaarden, ook op mede-menselijk vlak.
Er bestaat een oud affiche voor de Nationale Reclasseringsdag, een lithografie van Van Dobbenburgh, twee handen die van bovenaf komen en twee handen die van beneden komen. De onderste handen worden omhoog getrokken naar het eigen niveau van de bovenste handen. In een vroeger vignet van het Genootschap zit dezelfde gedachte, de ene hand, die de andere naar eigen niveau optrekt. Gelukkig wordt dit nu een jaar of vier, vijf al niet meer gebruikt. Deze gedachte van het omhooghalen naar eigen niveau is in lijnrechte tegenspraak tot de gedachte van een ontmoeting in een mede-menselijk vlak.

Tot nu toe hebben we gesproken over wat we willen. Kunnen we dat ook? Het maatschappelijk werk wordt steeds moeilijker. Het maatschappelijk werk kan steeds minder uitsluitend verricht worden op basis van de goede intentie alleen. Het maatschappelijk werk vraagt kennis. En toch kunnen wij in het maatschappelijk werk de vrijwilliger niet missen. Ik volsta hier met te wijzen op het voortreffelijke artikel van Van Loon in het Maandblad voor Berechting en Reclassering van 1958, dat positief staat tegenover de vrijwilliger. De vrijwilliger is niet psychologisch en niet penitentiair geschoold. Door dit ontbreken van scholing zal hij misschien meer moeite hebben om zich in de typische toestand van de gedetineerde in te denken, om zoals Kempe zegt de typische detentie-artefacten — d.w.z. ontwikkelingen, vervormingen van de persoonlijkheid van de gedetineerde ten gevolge van de detentie — te onderkennen. Hij zal moeite hebben om zich helemaal te verplaatsen in het leven van de gedetineerde; dat is trouwens ook moeilijk genoeg voor de psychologisch geschoolde. En de vrijwilliger heeft nog een nadeel, nl. een dat voortvloeit uit de differentiatie. Als er b.v. iets moet worden opgelost in de woonplaats van de man die gedetineerd is in een andere plaats, dan kan de vrijwillige reclasseringsbezoeker dit in het algemeen niet zelf doen. Uit Leeuwarden gaat men niet zo gemakkelijk naar Rotterdam en hij zal het dus moeten overdragen. Ik weet dus wel wat de nadelen zijn, maar ik geloof dat de vrijwilliger één onmiskenbaar voordeel heeft, nl. dit: de vrijwilliger werkt vrijwillig, niet in opdracht, en hij werkt onbezoldigd. Dit is een enorm voordeel bij het vinden van het contact met de gedetineerde. Denkt u nu niet, dat ik in de sociale ambtenaar en in de reclasseringsambtenaar alleen de bezoldigde functionarissen zie. Ook om dat werk goed te verrichten moet je je geroepen voelen. Maar beiden moeten hun zorgen uitstrekken tot een groot aantal mensen. En aan hun benadering van het individu is het element van de opdracht, die zij hebben — van bestuur of directie — toch nooit geheel te ontnemen. Beiden hebben iets van de justitiële ambtenaar, de sociale ambtenaar uiteraard meer dan de reclasseringsambtenaar. Deze nadelen mist de vrijwilliger. Tegen het ontbreken van scholing en penitentiaire ervaring weegt deze vrijheid, deze ongebondenheid volledig op.
Maar: geldt dit opwegen van de voordelen in alle gevallen, ook in moeilijke gevallen? Als bijzonder moeilijke gevallen zou ik willen noemen: de preventief gedetineerden, de langgestraften en de psychisch gestoorden. Hier zou ik eerder een vraagteken willen zetten dan bij de gemiddelde gevallen.

En ten slotte de derde vraag: zijn wij op de goede weg? Uit de publikaties zou kunnen blijken, dat we nog niet zo heel erg op de goede weg zijn, wij zijn er in ieder geval nog lang niet. Ik geloof dat een van de eerste taken van de reclasseringsinstellingen is ervoor te zorgen, dat hun reclasseringsbezoekers een selecte groep vrijwilligers vormen. Dit werk is moeilijker dan dat van de toezichthouder in de vrije maatschappij. Alleen de besten zijn in staat dit werk te doen, de besten die het

bovendien durven erkennen, als zij zich niet capabel achten voor een bepaald geval. Het is geen schande als je reclasseringsbezoeker bent en je hebt het gevoel: dit werk kan ik toch in het algemeen wel aan, maar met deze man niet, dat je dan ontheffing vraagt. Misschien heb je het in dat geval verkeerd aangepakt, misschien ligt het aan de gedetineerde.
In de tweede plaats moet de reclasseringsbezoeker te allen tijde terug kunnen vallen op de sociale ambtenaar en op de reclasseringsambtenaar. Ik ben het niet eens met Kempe die ergens in zijn boek zegt dat de relatie tussen sociale ambtenaar en reclasseringsbezoeker ongeveer te vergelijken is met die tussen reclasseringsambtenaar en vrijwillige toezichthouder. Wel moet er natuurlijk samenwerking zijn tussen sociale ambtenaar en reclasseringsbezoeker en het moet mogelijk zijn over die samenwerking enkele algemene richtlijnen vast te stellen. Ik heb wel eens het gevoel dat dit samenspel in de praktijk te veel toevallig geregeld wordt, te veel afhangt van de bepaalde sociale ambtenaar in een bepaald gesticht. Dit moet echter groeien. Wel samenwerking dus, maar het is bepaald noodzakelijk dat de reclasseringsbezoeker bovendien, beter gezegd: in de eerste plaats, altijd kan terugvallen op de eigen reclasseringsambtenaar, de geschoolde reclasseerder, met wie hij de problemen kan bespreken en die in staat is om bepaalde moeilijkheden, b.v. moeilijkheden, die samenhangen met de gestichtsdifferentiatie, op te lossen.
Een punt dat ook onder het oog zal moeten worden gezien is de vraag, of het reclasseringsbezoek niet frequenter moet zijn. Ik heb gehoord, dat het bezoek in veel gevallen niet vaker dan eenmaal per maand wordt gebracht. Dat is bepaald te weinig. Eenmaal per twee weken lijkt mij het minimum.
Ik geloof, om te besluiten, dat willen wij de goede weg blijven bewandelen, bezinningsbijeenkomsten zoals deze en in klein verband uitermate gunstig zijn. Het is nuttig, dat reclasseringsbezoekers van dezelfde instelling in kleine kring geregeld bijeenkomen. Maar even nuttig lijkt het mij contact te hebben met reclasseringsbezoekers van andere instellingen. Van de ervaringen van anderen, ook als ze in levenbeschouwelijk opzicht niet gelijkgestemd zijn, leer je veel.
En hiermee wil ik besluiten. Misschien heb ik u teleurgesteld, omdat u verwacht had, dat ik zou trachten een aantal 'waarheden' over het reclasseringsbezoek te formuleren. Dat heb ik niet geprobeerd. Integendeel, als er al onzekerheid bij u bestond, dan heb ik die onzekerheid vermoedelijk nog vergroot. En daarom is het goed dat we ons met elkaar hierover blijven beraden.

J. Hk. HOORNWEG

Nogmaals:

de vorming van de vrijwillige medewerker

naar aanleiding van een herdruk van 'patronaat en celbezoek'

Medio 1959 verscheen een nieuwe bewerking van een 'handleiding voor de vrijwillige medewerker in de reclassering' zoals de schrijver de brochure noemt. Het betreft het geschrift: 'Patronaat en Celbezoek' van de Vereniging van Reclasseringsinstellingen, een boekwerkje waarvan de eerste twee drukken respectievelijk in 1948 en 1951 het licht zagen. De schrijver is drs. J. Hk. Hoornweg, directeur van het Nationaal Bureau voor Reclassering [1]), die zelf zegt de titel verouderd te achten, maar deze desondanks

---

[1]) Nieuwe Schoolstraat 87 te 's-Gravenhage; de prijs van de brochure is *f* 0,50.

handhaafde. Dat zal wellicht samenhangen met zijn persoonlijke wens om de tekst nog eens geheel opnieuw te schrijven en veel dingen dan eens op andere wijze te zeggen.
De tekst is bijgewerkt, maar het karakter van de brochure bleef ongewijzigd. Met de schrijver betreuren wij dit feit wel. We hebben namelijk met oriëntering van vrijwilligers in de reclassering enige jaren praktische ervaring en hebben eerlijk gezegd met belangstelling naar een herschreven brochure uitgezien.
Nu dit niet het geval is, hebben we in onze kring er behoefte aan gevoeld om het eigen gestencilde oriënteringsmateriaal, waar we nu een vijfjarige ervaring mee hadden, zelf nog eens grondig te bezien, uit te breiden en thans in een eenvoudige gedrukte vorm te gaan hanteren. Of dit bij een andere opzet van 'Patronaat en Celbezoek' ook in die vorm zou zijn gebeurd, valt te bezien.
Valt er dan zo weinig te bewonderen in de uitgave van het Nationaal Bureau? Integendeel. Zoals dat ook vroeger het geval was hebben we beslist waardering voor de overzichtelijke, uitgebreide en toch wel voldoende beknopte wijze waarop de heer Hoornweg de stof, zoals hij deze voor zich ziet, heeft verwerkt. In ons eigen materiaal verwijzen we dan ook regelmatig naar 'Patronaat en Celbezoek' en zijn zelfs zo vrij geweest een paar citaten over te nemen. In zoverre niets dan lof.
Vooral voor de geïnteresseerde buitenstaander zal dit boekje vrijwel alles geven wat hij nodig heeft om een inzicht te krijgen van het *kader* waarbinnen de reclassering haar maatschappelijk werk verricht. Wat is dan *wel* ons bezwaar?
Het is met de voorlichting van vrijwillige medewerkers een moeilijke zaak. De eerste behoefte aan voorlichting omtrent het werk waartoe een nieuwe vrijwilliger bereid en geschikt bevonden is om zijn (haar) medewerking te gaan geven, is gelegen in de beantwoording van een aantal vragen die bij nadere overdenking bij de vrijwilliger gerezen zijn en die op de 'voorlichter' worden afgevuurd. Die vragen zijn van allerlei aard; ten dele gericht op de *organisatie* van de reclassering, maar voor een ander deel verband houdende met datgene wat meer direct met het eerste optreden als 'toezichthouder' te maken heeft.
En omdat deze eerste benadering van de reclassent zo uitermate belangrijk is voor het verdere contacthouden (het is immers de toon die de muziek maakt) zal aan alle uitgesproken en niet-uitgesproken vragen op dit terrein ruime aandacht moeten worden besteed.
Juist op dit punt voelen we ons teleurgesteld in 'Patronaat en Celbezoek'. Welgeteld worden er slechts 6 pagina's gewijd aan dit onderwerp, waarvan dan nog 2½ pagina speciaal op het gevangenis(cel)bezoek betrekking hebben. Dat is voor 42 pagina's druk wel wat mager te noemen.
Treft dit verwijt nu uitsluitend de schrijver? Dat valt te betwijfelen. Het is pas de laatste jaren dat men in de kringen van het maatschappelijk werk in het algemeen en in het reclasserings- en gezinsvoogdijwerk in het bijzonder meer specifieke aandacht is gaan besteden aan de vorming van vrijwilligers in het werk, tenminste . . . er wordt hier en daar geëxperimenteerd. Meer kunnen we er eigenlijk niet van zeggen. Maar waar het de *oriëntering* en het voorbereiden op hun taak betreft, schijnt het wel zo dat men van de gedachte uitgaat dat een reclasseringsvrijwilliger die voor een bepaalde taak geschikt wordt geacht met een enkel gesprek toe kan en met dit summiere beeld van het werk nu ook maar verder zelf moet kunnen reilen en zeilen.
Er is immers geen tijd beschikbaar voor nauwkeuriger oriëntering en het werk moet voort. Hoogstens geeft men de nieuwe medewerker 'Patronaat en Celbezoek' ter lezing en dan is het verder in het algemeen wel gebeurd.
Dat deze gang van zaken de kwalitatieve verbetering van het vrijwilligerswerk

weinig goed doet, schijnt men onvoldoende te beseffen. Is het wonder dat op deze wijze de serieuze beroepswerker de waarde van het vrijwilligerswerk – dat toch te allen tijde zijn beperking zal behouden – voor de toekomst kan gaan betwijfelen? En dat op de vraag welke waarde dan aan de medewerking van vrijwilligers moet worden toegekend onder deze ongunstige omstandigheden moeilijk een exact antwoord is te geven? Het blijft bij vrij vage aanduidingen.
In het speciale oktober-nummer van ons kaderblad vinden we – hier en daar tussen de regels door te lezen – enige van deze aanduidingen. En we zijn daar voorlopig dankbaar voor, omdat we de indruk hebben daarmede de vrijwilligers geen knollen voor citroenen te verkopen en hun positie in het werk – naast en eventueel in overleg met de beroepswerker – enigermate te kunnen verduidelijken. En wanneer we dan straks nog mogen profiteren van mogelijke resultaten van een onder deskundige leiding opgezet experiment met gezinsvoogden en maatschappelijke werkers(sters) in onze vereniging, met als doel beter inzicht te verkrijgen in ieders eigen mogelijkheden, dan hopen we hiermede op de goede weg te komen.
Wij wagen het hier de o.i. belangrijke vraag te stellen of een onderwerp als het hier besprokene voldoende de aandacht heeft van een overkoepelend orgaan als de Vereniging voor Reclasseringsinstellingen en het aan deze federatie verbonden Nationaal Bureau. Wij moeten veronderstellen dat het de bestuurders aan de top van het reclasseringswerk in ons land lang niet onverschillig kan zijn hoe het werk zich in de verhouding beroepswerkers – vrijwillige medewerkers ontwikkelt. Daarmede hangt immers het gehele beleid van het werk – waarin momenteel naar schatting ongeveer 8000 vrijwilligers en 225 beroepskrachten in particuliere dienst gemoeid zijn– maar ook het resultaat en efficiency van het werk samen. Immers: minder vrijwilligers betekent – nu of later – méér beroepskrachten; meer beroepskrachten maakt een betere coaching van vrijwilligers mogelijk en dus hopelijk ook betere resultaten in de benadering van reclassenten, enzovoort. Dat brengt dus ook financiële consequenties met zich mee. Maar hoe komt men aan goede gevolgtrekkingen en een juiste besluitvorming zonder voorafgaand exact onderzoek? Al was het maar in de vorm van het bijeenbrengen van de gegevens zoals die ons thans ten dienste staan. Nu moet men mij goed begrijpen. Ik ben ervan overtuigd dat de verschillende reclasseringsinstellingen zich ieder voor zich wel bij tijd en wijle met deze vragen bezighouden en dat menig reclasseringsambtenaar naar vermogen veel en goed werk op dit terrein doet. Maar wat zijn de hulpmiddelen en hoe ver reikt zijn arm? En hoe moet hij dan nog vrijwel in zijn eentje een methodiek opbouwen? Kunnen de handen niet meer ineengeslagen worden?
Dat de vorming van vrijwilligers het beste tot haar recht zal komen in de eigen vertrouwde kring lijkt mij aannemelijk. Men opent zich op de duur gemakkelijker voor elkaar en de problemen die mede verband houden met de eigen persoonlijkheid komen er beter uit. Maar wil dit nu ook zeggen dat die vorming dan ook levensbeschouwelijk gericht moet zijn? Dat is m.i. minder waar. Natuurlijk, de 'bezieling' tot het werk vloeit mede voort uit de eigen levensovertuigelijke achtergrond en het sociale klimaat waarin men is grootgebracht. Maar de confrontatie met de werkelijkheid, zoals die in het reclasseringswerk soms maar al te scherp uitvalt, brengt verwonderingen en teleurstellingen, die doorsproken moeten worden. Op dát moment kan een wijder inzicht in de sociale problematiek van mens en samenleving de moed geven voort te gaan met een werkelijkheidszin, die de ideologische achtergrond verdiept en de menselijkheid in ons zelf telkens weer doet overwinnen.
Vandaar dat het groepsgesprek – en dat is dus een ervaringsfeit– in de kleine vertrouwde kring het zo goed doet. Maar hiervoor is informatiemateriaal nodig en mogelijk, dat voor alle groepen dienstbaar kan zijn. Bij voorbeeld te verzamelen in een

losbladige uitgave, die de toevoeging van eigen materiaal ook nog mogelijk maakt. Een taak voor een Nationaal Bureau?
Dit artikel is de bedoeling van een recensie wel wat te buiten gegaan. Maar ik heb graag deze gelegenheid willen aangrijpen om de betekenis van een geschrift als 'Patronaat en Celbezoek' – of liever: hoe het dan later moge heten – in een ruimer kader te plaatsen in de hoop dat men binnen afzienbare tijd de hier genoemde suggesties eens ter harte zal willen nemen.

P. E. Hutte.

conferenties in gewestelijk verband

De tweejaarlijkse landelijke ontmoeting van reclasseringsmedewerkers wordt door ons steeds met belangstelling tegemoet gezien. Het is de gelegenheid bij uitstek om van deze confrontatie van landelijke leiding en plaatselijke medewerkers een boeiend en tegelijk wat feestelijk gebeuren te maken.
De groei van ons werk maakt het dit jaar voor het eerst mogelijk om een begin te maken met een zekere decentralisatie, door het bijeenkomen te verdelen over een vijftal regionale zaterdag-conferenties.
Hoewel het initiatief hiertoe deze keer is uitgegaan van de landelijke sectie, is de uitvoering toch geheel geregeld in overleg met en met medewerking van onze Gewestelijke Centra, voor zover deze reeds tot stand zijn gekomen. Een en ander in de verwachting dat het in 1962 reeds zo ver zal kunnen zijn dat deze Centra dergelijke conferenties geheel op eigen gezag en verantwoordelijkheid zullen willen organiseren met de Landelijke Sectie als adviserend orgaan.
Een dergelijk streven heeft onze vereniging steeds voor ogen gestaan, maar was niet uitvoerbaar voordat het gewestelijke werk stevig op eigen voeten zou staan – veelal gepaard gaande met de aanstelling van een gewestelijk functionaris – en deze decentralisatie daardoor zou kunnen slagen.

De bijeenkomsten zullen worden gehouden op:

26 maart te Groningen voor Friesland, Groningen en Drente;

9 april te Deventer voor Overijsel en noordelijk Gelderland;

23 april te 's-Hertogenbosch voor zuidelijk Gelderland, Brabant en Limburg;

7 mei te Rotterdam voor Zuid-Holland en Zeeland;

14 mei te Amsterdam voor Noord-Holland en Utrecht.

De inleiders zijn achtereenvolgens: de heer prof. mr. W. F. C. van Hattum, voorzitter van onze sectie; de heer drs. N. Boeken, directeur van het Nederlands Genootschap tot Reclassering; de heer J. E. Verwoerd, secretaris van de Reclasseringscommissie bij de Jeugdgevangenis; de heer dr. J. v. d. Grient, hoofd van de afdeling Regime van het Gevangeniswezen, terwijl men ook in Amsterdam gesteld was op onze voorzitter als spreker.
Alle reclasseringsmedewerkers in ons land zouden wij willen opwekken van deze unieke gelegenheid, om elkaar in wijder verband te ontmoeten, gebruik te maken. Ieder van hen ontvangt daartoe tijdig een uitnodiging.
Wij overwegen de mogelijkheid om later in de vorm van een artikel in ons blad een samenvattend verslag van deze conferenties te geven.

DE LANDELIJKE SECTIE RECLASSERING

Met welwillende toestemming van de schrijfster, mevrouw E. J. Wilzen-Bruins, leidster voorlichtingswerk van het Gezins Begrotings Instituut te Rotterdam en met instemming van de redactie, hebben wij onderstaand artikel en het vervolg daarop, dat in het volgende nummer van ons kaderblad zal verschijnen, mogen overnemen uit het Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk.

beoordelen en saneren van gezinsfinanciën (1)

door mevr. e. j. wilzen-bruins, leidster voorlichtingswerk van het gezins-begrotings-instituut te rotterdam

'De meester in zijn wijsheid wikt. De leerling in zijn waan beslist'

Het is mij een behoefte dit motto boven dit artikel te plaatsen, omdat een oordeel vellen over de financiële situatie in een gezin een uiterst moeilijke zaak is, die voorzichtig en met voorbehoud dient gegeven te worden. Toch zal menige maatschappelijk werker en werkster zich van tijd tot tijd bij hulp- en steunverlening een beeld moeten vormen en zal ook hij/zij soms de aangewezen persoon zijn om geestelijke en materiële steun te verlenen bij de sanering van de financiën.
In dit eerste artikel zal ik trachten een analyse te geven van het complex factoren, die het wel en wee van de gezinsfinanciën beïnvloeden. Wil men een volledig en zuiver beeld opbouwen, dan zijn zij alle in onze overwegingen onmisbaar.

Voor de structuur van het beeld zal nodig zijn kennis van: **het inkomen, de hulpbronnen, het bestedingspatroon, de persoonlijke situatie, de algemene situatie.**

het inkomen

De geldmiddelen zijn in de regel het eerste waar men naar informeert. Wil men deze volledig kennen, dan dient ook gevraagd te worden naar nevenverdiensten en bijverdiensten kinderen en vrouw, en niet te vergeten naar de regelmaat en vastheid van deze inkomsten.

Een vraag, die zich hierbij voordoet, is in hoeverre men bijverdiensten in het algemene beeld kan betrekken. Het lijkt mij niet billijk en niet wenselijk alle bijverdiensten van kinderen volledig bij het gezinsinkomen te tellen. Niet billijk, omdat kinderen gelegenheid moeten hebben van hun verdiensten te sparen voor eigen toekomst.
Redelijk is, dat zij bijdragen in kosten van voeding en inwoning en als het zeer noodzakelijk is bijspringen in financiële noodsituaties, doch men zou kunnen stellen, dat normaal hun inkomsten slechts gedeeltelijk bij het gezinsinkomen betrokken kunnen worden.
Gaat het om het peilen van een financiële situatie voor een korte termijn, dan kunnen bijverdiensten van de vrouw er wel ten volle in betrokken worden. Gaat het om te kunnen overzien of langdurig bij voorbeeld een hoge huur of alimentatie kan worden opgebracht, dan is het zaak zich de vastheid en de toekomstmogelijkheden van bijverdiensten goed te realiseren en bij onzekerheid hierover deze bron van inkomsten niet een doorslaggevende waarde toe te kennen.
Overigens, de hoogte van het inkomen is slechts zelden bepalend voor de oorzaak van financiële tekorten. Het is, met andere woorden, niet het inkomen, maar de wijze waarop men met het geld omgaat en zijn behoeften weet te regelen naar de koopkracht van het inkomen, dat in de meeste gevallen doorslaggevend is voor het wel of niet kunnen uitkomen.

de hulpbronnen

Er zijn er een aantal te noemen, die voor ieder gezin in meer of mindere mate aanwezig zijn. Daar is voornamelijk voor de bewoners op het platteland en de volkstuinders de opbrengst uit natura, het produkt van de tuin. En evenzo kunnen kippen, slacht, jacht en visvangst de voedingskosten verlagen en daarnaast de voeding hoogwaardiger maken. Aan de ene zijde een besparing van kosten, aan de andere zijde een toevoeging van waarde.
Zeer belangrijk zijn de capaciteiten, de kennis, de vaardigheden en bovenal de bereidheid en vindingrijkheid van alle gezinsleden om met weinig middelen veel te kunnen doen. Is de moeder in staat van oude kleding 'nieuw' te maken, kan vader allerlei karweitjes opknappen en kent men het plezier en de waarde van 'doe het zelf', dan kan men met vele dingen als het ware toveren. Dit vermogen is een sleutel op het slot van het huis waar men zoveel met dat beroemde dubbeltje kan doen. In de beoordeling mag men er echter niet van uitgaan, dat dit ieder aangeboren is. Juist in de gezinnen met lage inkomens en lage scholing zal men deze kwaliteiten het minst aantreffen. De reserves in geld en goederen vormen een niet te onderschatten hulp om tijden van nood en tekorten te overbruggen. Zit men behoorlijk in de spullētjes, dan is het mogelijk de uitgaven voor kleding en inventaris sterk te beperken om b.v. een schuldaflossing voorrang te geven, maar is er in geen enkel opzicht iets achter de hand, dan zal het uitgavenschema een hoger niveau moeten hebben. Ten slotte speelt de tijd die de huisvrouw ter beschikking staat, mede een rol. In een gezin met kleine kinderen of met een huisvrouw die buitenshuis werkzaam is, zal minder tijd en aandacht gegeven kunnen worden aan het inkopen doen. Het lopen op koopjes, het inkopen op de markt en het gebruik maken van voordelige aanbiedingen kan geheel uitgesloten zijn. Tijdgebrek kan vooral de posten voeding, kleding en huishoudelijke hulp aanzienlijk verhogen.

het bestedingspatroon

Het opmaken van de begroting van het betrokken gezin leert de financiële feiten kennen. Belangrijk is het totaal der vaste lasten. Is dit nl. naar verhouding hoog, dan is het evenwicht in de dekking van de overige posten verbroken. Met andere woor-

den, eisen de vaste lasten te veel van het totale inkomen, dan is er te weinig voor voeding en diverse huishoudelijke uitgaven en dreigt de aanschaf van wat de huisvrouw noemt: de grote stukken in het gedrang te komen. Zeer doelmatig beheer kan wat uitkomst bieden, maar de oorzaak van de moeilijkheden ligt bij de vaste lasten en niet bij de capaciteiten van de gezinsleden. Onze ervaring met het uitbrengen van budgetadviezen geeft ons de indruk, dat wanneer in een doorsnee gezin van vier personen het totaal der vaste lasten hoger komt dan een derde deel van het nettoinkomen, het budget moeilijk gaat liggen.
Inzicht in de bestedingsmogelijkheden geeft naast het berekenen van het gemiddelde totaal der vaste lasten per week of per maand, het schatten van het totaal der dagelijks lopende uitgaven en het berekenen van het resterende deel van het inkomen, dat beschikbaar is voor aanschaf en vernieuwing van kleding en inventaris en extra-voorzieningen (b.v. vakantie, sparen, opleiding kinderen, post onvoorzien enz.) De begroting verschaft aldus een massa informatie, laat post voor post zien wat beschikbaar is en vertelt in klare cijfers, dat in de komende tijd voor grote uitgaven niets, weinig of veel! beschikbaar is. Over het opstellen en het gebruik van deze budgets de volgende keer meer.

de persoonlijke situatie

De behoeften in het gezin variëren en wijzigen zich met de gezinsomstandigheden. In het jonge gezin verkeert men relatief in de goedkope periode, in het gezin met opgroeiende kinderen boven de tien, twaalf jaar, zijn de behoeften relatief meer en sterker; jongeren eten veel, slijten veel, hebben stijgende persoonlijke uitgaven (zakgelden, excursies, leermiddelen enz.) In deze groei- en bloeiperiode van het gezin komt er zeer veel kijken, het is de dure periode, een periode waarin het het moeilijkst zal zijn de eindjes aan elkaar te knopen. Er komt pas enige verlichting als de kinderen gaan bijverdienen of het ouderlijk huis verlaten. Men zal dus het budget moeten plaatsen in de gezinscyclus en daarbij moeten kijken naar noodzakelijke toekomstige uitgaven. Bij de persoonlijke situatie zal men tevens rekening moeten houden met 'the way of living' in de referentiegroep. Het budget van de predikant past nu eenmaal niet voor de groenteman, al kunnen er gelijke inkomens- en gezinssterkten zijn.

de algemene situatie

Eigenlijk hoeft hier weinig over gezegd te worden. Men mag deze bekend veronderstellen. De wereld is geen winkel van sinkel meer, waar van alles te koop is, maar biedt het paradijs van goederen en diensten om het leven aangenaam, prettig, lekker, comfortabel, rijk en luxueus te maken. Het aanbod is verbijsterend groot en de verleiding houdt er gelijke tred mee. De 'sales pressure' is enorm toegenomen. Heeft niet een ieder moeite om zijn consumptieniveau te regelen? Het is tegen deze achtergrond dat het beeld van het budget moet worden opgetrokken. Het zal u nu ook wel duidelijk zijn, dat een gezinsbudget een persoonlijk karakter draagt en vanuit de gezinssituatie moet worden beoordeeld.
Maatstaven bij deze beoordeling aangeven is moeilijk, zo niet ondoenlijk. Men kan statistieken en normbudgets als oriëntatiemateriaal gebruiken, maar wil men het gezin recht doen, dan zal men de kostprijsberekeningen vanuit de gezinssituatie moeten opstellen en dus ook rekening moeten houden met de vaste lasten, die door het betrokken gezin zijn aanvaard. De norm voor de beoordeling ligt zodoende in het gezin zelf. Richtlijnen voor kostprijsberekeningen zijn echter wel te geven, al zal de toepassing daarvan het werk van deskundigen zijn.
Hierover een volgende keer meer.

ZORG VOOR DE OUDERE MENS

lectuurvoorziening voor bejaarden

Het boek is een belangrijk middel om tot levensverrijking te geraken. Speciaal voor de bejaarde biedt het boek vele mogelijkheden van een goede tijdsbesteding. Om onze afdelingen op de mogelijkheden van goede lectuurvoorziening en de organisatie daarvan te wijzen hebben wij mevr. E. Fonderie-Tierie, hoofd van de afdeling lectuurvoorziening voor bejaarden van de Openbare Leeszaal Amsterdam en mevr. W. G. Nooter-Hulsen, sociaal werkster in dezelfde instelling, bereid gevonden voor ons kaderblad één en ander over dit onderwerp te schrijven.

Er wordt tegenwoordig zo nu en dan de opmerking gemaakt dat het toch wel erg in de mode is over bejaarden te spreken en te schrijven. Zoals in het begin van deze eeuw alle belangstelling naar het kind uitging zou dat thans het geval met de bejaarden zijn. Dit als gevolg van een meer gevoelige houding ten opzichte van deze leeftijdsgroep. Ik geloof echter niet dat er sprake is van een modeverschijnsel. De 'ontdekking' van de bejaarden is mijns inziens het directe gevolg van het groeiende aantal personen boven de 65 jaar. Dit groeiende aantal brengt noodzakelijk velerlei problemen met zich mee, zowel voor de arts, de psycholoog en de socioloog alsook voor de maatschappelijk of cultureel werker.

We dienen er echter voor te waken dat we de bejaarden niet als een geheel aparte groep naast de 'gewone' mensen gaan plaatsen. Dit wordt immers vaak als een van de wezenlijke kernpunten van het bejaardenvraagstuk gezien: dat de oudere mens buiten het maatschappelijk verkeer komt te staan doordat hij zijn waarde voor de samenleving verloren zou hebben. Daar tegenover staat het steeds groeiende inzicht waarbij de menselijke en sociale waarde van de bejaarde onafhankelijk van zijn 'nut' voor de maatschappij het kernpunt vormt. Men kent de bejaarde het recht toe op een rustige en welverzorgde oude dag en op het beleven hiervan naar eigen inzichten.

Dat velen echter deze oude dag als een eindeloze reeks lege uren zien, dat ze niet los kunnen komen van een dreigende doodsgedachte en dat ze vaak hun laatste jaren in ontstellende eenzaamheid doorbrengen, ziedaar enkele van de problemen waar men bij de omgang met bejaarden mee in aanraking komt. Deze probleemketen te doorbreken wordt op vele wijzen betracht. Door nu de bejaarden in contact te brengen met het boek kunnen we mede proberen tot een positieve oplossing van hun moeilijkheden te komen.

In de wereld van de Openbare Leeszalen en Bibliotheken zien we steeds meer het streven om in plaats van een afwachtende houding aan te nemen de boeken naar de mensen toe te brengen. Ook naar de bejaarden. In enkele steden is reeds een aparte afdeling voor deze groep. Natuurlijk wordt het zelf-naar-de-leeszaal-komen gestimuleerd, aangezien daar immers de enige mogelijkheid aanwezig is om met alle kanten van de literatuur in aanraking te komen.
Velen zullen echter de 'stap' naar de Openbare Leeszaal nooit maken. Onder de bejaarden is dit aantal vrij groot, hetzij doordat ze aan huis gebonden zijn, hetzij door angst nog onbekend terrein te betreden en een gevoel van 'ik ben nu oud en hoef niks meer te studeren'. Daarom gaat de Openbare Leeszaal deze mensen opzoeken in hun eigen omgeving, en wel door:

a. In de verschillende kleinere rusthuizen en de hofjes collecties boeken te plaatsen die geregeld wisselen. Deze bibliotheekjes worden door de directie of een van de bejaarden beheerd. De beheerders staan in nauw contact met de leeszaal om wensen en vragen van de bewoners door te geven. Zij zullen indien mogelijk zelf bij het uitzoeken van een nieuwe collectie aanwezig zijn.

b. In de grote bejaarden- en verzorgingstehuizen eveneens een collectie boeken te plaatsen waar een assistente van de leeszaal vanwege de uitgebreidheid van het werk zelf uit komt lenen.

c. In de bejaardensociëteiten en -clubs geregeld wisselende collecties neer te zetten waar een assistente één maal in de week van uit komt lenen. De bejaarde die op de club komt wordt dus, in vertrouwde omgeving, contact met het boek mogelijk gemaakt. Is er een filiaal of Openbare Leeszaal direct in de buurt, dan zal een assistente hiervan op de sociëteit iets over de mogelijkheden van deze instelling kunnen vertellen en er met een groep bejaarden een bezoek brengen.

d. De bejaarden die aan huis gebonden zijn op te zoeken en, vaak met behulp van vrijwilligers, van boeken te voorzien. Bij deze kant van het leeszaalwerk is het sociale accent uiteraard zeer sterk.

Na deze beknopte uiteenzetting van de werkwijze van verschillende Openbare Leeszalen wil ik nagaan welke mogelijkheden er liggen voor Humanitas. Vanzelfsprekend zal dat in iedere plaats anders liggen: alvorens dus tot het maken van plannen over te gaan verdient het aanbeveling eerst contact op te nemen met de plaatselijke Openbare Leeszaal of één van de plattelands bibliotheken. Voor namen en adressen wende men zich tot de Centrale Vereniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken, Bezuidenhoutseweg 103 's-Gravenhage.

In het kort zie ik voor Humanitas de volgende mogelijkheden:

a. Het plaatsen van een wisselcollectie van de Openbare Leeszaal in de sociëteit. Een kast die afgesloten kan worden is hier wel een voorwaarde. Of er iemand van de leeszaal beschikbaar is of dat men zelf voor een beheerder van de bibliotheek zal moeten zorgen hangt van de plaatselijke omstandigheden af. In alle gevallen zal de Openbare Leeszaal echter gaarne advies willen geven. Mocht er reeds een eigen bibliotheekbezit aanwezig zijn dan kan een aanvullende collectie van de leeszaal vaak verfrissend werken. Het eigen bezit zal door velen op een bepaald moment immers uitgelezen zijn.

b. De aan huis gebonden bejaarden die door de leden van Humanitas bezocht worden zullen vaak een grote behoefte aan boeken blijken te hebben. Hiervoor kan men of de boeken rechtstreeks uit de leeszaal halen, of uit de bibliotheek op de sociëteit of uit een collectie van de Openbare Leeszaal, die voor dit doel bij een van de leden thuis geplaatst is en geregeld gewisseld wordt.

Heel vaak zullen we echter bij onze pogingen boek en bejaarde bij elkaar te brengen, bemerken dat bij velen hier geheel geen behoefte aan bestaat. Gedeeltelijk zal dit voort kunnen komen uit een algehele geestelijke achteruitgang, of een slechter worden van het gezichtsvermogen. Voor deze laatste categorie zal indien daar behoefte aan gevoeld wordt een oplossing in de vorm van braille- of gesproken boek (bandopname van een boek) gevonden moeten worden. Ook zullen we bejaarden aantreffen die het nog zo druk hebben dat er voor lezen geen of weinig tijd overblijft. Uiteraard zullen we zeker in een dergelijk geval slechts op de mogelijkheid van het boeken lezen wijzen en dit niet opdringen. Vaker echter zien we een grote passiviteit, een min of meer 'ingedommeld zijn' of een houding van 'ik heb mijn hele leven gewerkt, nu hoef ik me niet meer in te spannen', hetgeen dikwijls een angst voor onbekendheden zal blijken te zijn. Veel bejaarden hebben hun leven lang hard gewerkt. Vrije tijd was slechts 'niet werken', van een positieve indeling ervan was geen sprake. Van deze mensen, die nu de gehele dag vaak vrij hebben zullen velen niet weten hoe die dag te vullen. Het spel kaarten is vaak de enige oplossing die ze ervoor weten te vinden. Voor hen is de wereld van het boek een onbekende. Wanneer ze tot lezen komen zullen ze vaak terug grijpen op het bekende, dat wil zeggen de boeken uit hun jeugd.
Hoe kunnen we het lezen stimuleren?

Door boekbesprekingen, door tentoonstellingen van boeken over een bepaald onderwerp dat b.v. tijdens een inleiding op de sociëteit behandeld werd; door een forum bijeen te brengen van schrijvers, een uitgever en een leeszaal-assistente en de groep vragen te laten stellen; door groepsdiscussies te houden over een bepaald boek; door hersengymnastiek naar aanleiding van boeken die gecirculeerd hebben (ook de niet-lezers zullen dan vaak gespannen luisteren en misschien naar een bepaald boek gaan vragen); door voorleesmiddagen (tevens een mogelijkheid voor de thuiszittende bejaarden); vaak ook zal men door een gesprek met een niet-lezer in kunnen grijpen op een van zijn interessen en daar een boek over mee kunnen geven. Dit zijn uiteraard niet alle mogelijkheden. Begint men eenmaal met dit werk dan zullen er vanzelf vele ideeën opkomen.
Ten slotte nog enkele woorden over de boeken voor bejaarden. Waarover lezen zij? Het aantal antwoorden op deze vraag is bijna even talrijk als het aantal bejaarden zelf. Over het algemeen is er niet veel verschil tussen de literatuurkeuze van de bejaarden en de lezers onder de 65 jaar. Zij die pas op latere leeftijd tot lezen komen zullen vaak eenvoudige familie- of streekromans, zeeverhalen of gezellige reisbeschrijvingen het meest waarderen. Meisjes- en jongensboeken worden vaak graag gelezen, evenals boeken die spelen in een tijd die ze zelf meemaakten of in een stad waar ze woonden. Overigens is het aantal onderwerpen waar boeken over gevraagd worden onnoemelijk. We kregen b.v. vragen naar boeken over tabaksteelt, Nieuw Zeeland (waar de kleinkinderen wonen), ridders, borduren, 'droevige onderwerpen', Albert Schweitzer, en het opzetten van vogels.

Twee punten nog over de boekenkeuze voor bejaarden:

1. We moeten er aan denken dat vaak het eerste boek dat we meegeven beslissend is voor de vraag of men wel of niet regelmatig zal gaan lezen.

2. Boekenkeuze voor bejaarden vergt tijd en geduld. Het persoonlijk contact is hierbij van groot belang. Vaak weet de bejaarde zelf niet welk soort boeken hij wenst en zullen we dit uit het gesprek op moeten maken. Dit werk draagt dus evenals veel andere arbeid met bejaarden een sterk individueel karakter.

In bovenstaande heb ik getracht zeer in het kort en daardoor onvolledig enkele punten over lectuurvoorziening voor bejaarden aan de orde te stellen. Goede lectuur-

voorziening voor deze groep is van veel belang. Ging men er aanvankelijk van uit jaren aan het leven te willen toevoegen, tegenwoordig wordt de zegswijze vaak omgekeerd. Het lezen nu vormt een zeer belangrijke bijdrage om leven aan de jaren toe te voegen.

E. FONDERIE-TIERIE

openbare leeszaal en bibliotheek en hun zorg voor bejaarden

Gaarne voldoe ik aan het verzoek, om in uw blad iets te vertellen van het werk dat ik mag doen voor de Openbare Leesbibliotheek te Amsterdam.
Een tiental jaren geleden heeft het toen aanwezige hoofd van de bejaardenafdeling van onze bibliotheek, mevrouw Berdenis van Berlikom, dit werk aangevat. Zij heeft toen eerst een aantal tehuizen voor bejaarden bezocht en heeft daar nagegaan of er belangstelling was voor 'het boek'. Haar plan viel in goede aarde, en in heel korte tijd werden in vele bejaardencentra wisselbibliotheekjes geplaatst, die per drie of zes maanden weer geruild of aangevuld werden.
Verzoeken uit de lezerskring wezen al spoedig aan waar de belangstelling der meeste lezers naar uitging en zo kon de afdeling bejaardenbibliotheek zich geleidelijk beter oriënteren op de wensen van de lezers. Het werk kreeg bekendheid en zo kwamen er ook aanvragen van thuiszittende bejaarden, die niet naar een club konden gaan en dus niet zelf voor boeken konden zorgen. Adressen stroomden binnen en vooral via de medewerkers van sociale zaken werden de aanvragen vergroot.
Mij werd destijds verzocht al deze mensen thuis te bezoeken, om te zien of het sociaal verantwoord was, dat andere medewerkers gingen helpen met het brengen en halen van boeken. Via radio en grote pers werd dit werk bovendien onder de aandacht van het publiek gebracht en een tiental vrijwilligers bood zich terstond aan om mee te helpen de thuiszittende bejaarden van boeken te voorzien.
Zo is er een dienst in het leven geroepen, die tot nu toe een groot aantal boeken distribueert onder bejaarde mensen, die anders niet tot lezen zouden zijn gekomen.
Een enkele maal ook werd een boekbespreking gehouden in een tehuis of een club en dat werk werd zo gewaardeerd, dat ik nu gedurende vier jaren elke middag en soms ook 's avonds in verschillende clubs en tehuizen een boek bespreek.
Mijn opdracht is: 'De bejaarde mens bij het boek te brengen!'
Door het bespreken van een boek worden de luisteraars nieuwsgierig en willen het dan zelf graag lezen en het is vele malen gebleken, dat ná een boekbespreking het dichtstbijzijnde filiaal van de OLB aanmerkelijk meer aanvragen van het juist besproken boek registreerde.
Uitgangspunten, voor zulk een bespreking zijn: 'Alle vrije tijd kan op verschillende manieren besteed worden' en: 'als bejaarden tijd aan lezen besteden, worden zij innerlijk rijker en ontwikkelen zich en komen zo met schrijvers, landen, volken en kunst op de hoogte.'
Het zijn de mannen die graag reisbeschrijvingen lezen en die boeken over bouwkunst, vissen, postzegels en hobby's aanvragen.
De vrouwen kiezen meer gezellige familieromans en velen willen graag nog eens boeken uit hun meisjestijd lezen en een enkele vraagt een handwerk- of kookboek.
Het wonderlijke en ook het mooie van dit werk is: 'dat ik kom namens de *openbare* leeszaal en bibliotheek en in alle kringen welkom ben!'
Alle kerkelijke clubs en tehuizen en kringen hebben hun deuren wijd opengezet

en even welkom ben ik bij het NVV en alle afdelingen van Humanitas als in tehuizen van andere richtingen.
Deze vorm van hulpverlening heeft tot gevolg gehad dat er de laatste jaren ongeveer 8000 bejaarde mensen per jaar met boeken in contact zijn gebracht en als mensen eenmaal naar een boek hebben 'geluisterd' vragen zij vaak naar andere boeken, dikwijls van dezelfde schrijver, om diens werk beter te leren kennen.
In 't kort is dit het voornaamste van mijn werk aan de OLB, in het kader van de bejaardenzorg, ten behoeve van de vrije-tijdsbesteding van bejaarden en de inhoud van culturele bijeenkomsten voor hen.
Hiermede hoop ik de lezers een indruk te hebben gegeven van de geschiedenis en de ontwikkeling van dit werk.

W. G. NOOTER-HULSEN.

---

tijdens het weekend voor de gezinsverzorging

Door mevr. G. van Seuren–Van Dijk, Fred. Hendrikstraat 14, Delft, werden abusievelijk vanuit de jeugdherberg een paar kammetjes meegenomen. Laat degene, aan wie deze kammetjes toebehoren, zich met mevrouw Van Seuren in verbinding stellen.

HENRIËTTE ROLAND HOLST-STICHTING

Secretariaat: Mevr. A. Rogge-Fortuin, Sterrelaan 31, Hilversum. Tel. 14454.

De H.R. Holst-stichting stelt zich ten doel:

- *het uitreiken van de H.R. Holstprijs ter nagedachtenis aan de dichteres, wier persoon en wier werk van zo bijzondere betekenis zijn geweest in de eerste helft van deze eeuw. De prijs wordt afwisselend toegekend voor poëzie, sociologisch werk, essay of biografie, dramatische werken, grafische arbeid;*

- *het bijdragen in de kosten van uitzending naar vakantieverblijven van kinderen uit de onbemiddelde bevolkingsgroep.*

Jaarlijks wordt voor ongeveer 500 kinderen een bijdrage in de kosten van uitzending gegeven. Ook enkele afdelingen van onze vereniging konden door deze bijdragen het kinderuitzendingswerk ter hand nemen.

Steunt het werk van de Stichting, wordt donateur. Koopt en verkoopt de fraaie Kent nieuwjaarskaarten. Postgironummer der Stichting 542151 t.n.v. de penningmeester, Hilversum.

GEZINSVERZORGING EN SPEL

weekeinde 23-24 januari 1960 in de jeugdherberg 'de grasheuvel' te amersfoort

Uit alle delen van het land kwamen ze weer samen, de leidsters, verzorgsters en helpsters in de gezinsverzorging om een weekeinde gezamenlijk door te brengen. De goede stemming was er direct, toen tijdens de thee de wederzijdse begroetingen plaatsvonden en ervaringen werden uitgewisseld.
Hoe nuttig en plezierig deze informele uitwisseling ook is, het programma gaf nu eenmaal als onderwerp aan 'spel in het gezin' en daarmee zouden we voornamelijk op praktische wijze bezig zijn.
Toen dan ook de openingswoorden van mejuffrouw Dijkstra het officiële begin hadden ingeluid, kon het woord gegeven worden aan de heer J. de Lege, die het onderwerp kort inleidde. Vooral kort, want spèlen leren is lèren spelen dat is: zelf doen! Is het niet een oer-menselijke eigenschap, zich in het spel te 'verliezen'? Bij de verschillende estafette-spelen kwamen dan ook alle remmen los en in de ijver de eigen groep de overwinning te bezorgen werden de spelregels wel eens overtreden. Maar ook dit is een menselijke eigenschap en niet alléén in het spel.
Een waardige afsluiting van de zaterdag vormde het poppenspel 'Berthe Metten Breden Voeten', een bewerking van een legende uit de Karolingische tijd, dat door het echtpaar Meilink op zeer kunstzinnige wijze gebracht werd. Ook de zondag werd besteed aan het doen van verschillende spelen.
In zeven groepen werden even zoveel spelen beoefend; van ieder spel had een gezinsverzorgster de leiding. Het is begrijpelijk, dat dit zelf bezig zijn allerlei vragen oproep. De discussie, die zich na het spel in de verschillende groepen ontwikkelde, toonde dan ook duidelijk aan, dat men niet alleen zelf plezierig gespeeld had, maar dat de gedachte aan de praktijk steeds levendig gebleven was. Over de verschillende vragen werd heftig gediscussieerd.
Wel of geen vaste spelavond in het gezin? Is oorlogsspeelgoed verantwoord? Zal de televisie de animo tot spelen doen afnemen? Geven wij de voorkeur aan gekochte of zelfgemaakte spelen in het gezin? Kan het spel van het kind tegenstrijdig zijn aan andere belangen in het gezin?
Dit zijn zo enkele vragen, waarmede de groepen zich bezighielden. In een nabespreking konden enkele algemene punten worden 'vastgelegd':
– Het spel moet aangepast zijn aan de leeftijd.
– Ook de ruimte moet voldoen om een spel goed tot zijn recht te laten komen.

– De uitleg van het spel moet kort en duidelijk zijn.
– Een afwisseling van spelen moet mogelijk zijn.
– Herhaling van een spel is niet erg, mits dit niet gebeurt door gebrek aan andere mogelijkheden.
– Het kind tot 6–7 jaar zal genoeg hebben aan fantasiespelen zonder regels.
– Het oudere kind zal de spelregels willen aanvaarden (al zal dit niet zonder ruzies gebeuren).

Naar de opmerkingen te oordelen keerde een ieder tevreden huiswaarts.
Toch zal bij velen ook de kritische vraag zijn opgekomen: 'zullen we de gelegenheid krijgen het geleerde in praktijk te brengen'? Laten we het hopen!
In ieder geval kunnen we mevrouw Roes, die dit weekeinde organiseerde, en de heer De Lege, die ons van zijn kennis en ervaringen liet profiteren dankbaar zijn evenals trouwens de jeugdherbergouders met hun staf; zij allen zorgden ervoor, dat we dit weekeinde plezierig en waardevol kunnen noemen. J. T.

lijst van spelen, die we op het weekeinde beoefenden:

(met conclusie van de groepen).

1. Kaartspel – gespeeld met twee spelen, waarbij men twee zelfde nummers of 'plaatjes' bij elkaar moet krijgen.
   Voor 7-jarigen en (veel) ouderen. Dit spel kan ook gespeeld worden met eigen gemaakte kaarten, met voor de jongeren eenvoudige figuren.
2. Mikado – een bestaand Chinees spel met 'stokjes'. Voor jongeren ook geschikt, wordt zeer geconcentreerd gespeeld.
3. *Snip-Snap-spel* – komen twee zelfde kaarten op tafel, dan zegt men 'snip-snap'. Degene die dit het eerst zegt mag het stapeltje van de ander hebben.
   Een echt gezellig gezelschapsspel. Ook zelf te maken!
4. *1 tot 15 en terug* – gespeeld met drie dobbelstenen, optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen is toegestaan. Iedere dobbelsteen mag slechts éénmaal gebruikt worden.
   Voor oudere kinderen, die het rekenen machtig zijn.
5. *Commando* - 'Pimpelen': een leider geeft het commando, de groep volgt na (of niet).
   Geschikt voor een grotere groep.
6. *Hoog-Laag* – ook wel genoemd 'kapiteintje'. Het doorgeven van een geldstuk aan de ene kant van de tafel, het raden aan de andere kant.
   Geschikt spel voor om de tafel; een stuk bewegingsdrang kan worden uitgeleefd.
7. *Zwarte Kunst* - (aanwijzen met 9 kaarten). Hier speelt de manier waarop het spel gebracht wordt een grote rol. Wat geheimzinnigheid schept hier een aparte sfeer.
   Dit spel leent zich voor een bijzondere avond of gelegenheid.

Literatuur:

Speel Mee	à *f* 2,90
Speel Gezellig	à *f* 1,00
Gezelschapsspelen zelf maken	à *f* 2,50

Bestellingen uitsluitend per giro (postgiro no. 229462) bij de Stichting voor Lichamelijke Opvoeding, Spel en Sport in het Jeugdwerk, Centrale Markthallen H 82, Jan van Galenstraat 14, Amsterdam-W.

in het mooie drentse land...

ligt het dorp Hollandseveld. In deze kleine plaats staan, evenals overal elders, actieve Humanitasleden op de bres, om het werk tot uitbouw te brengen. Maar... de moeilijkheden zijn groot en de groep enthousiasten klein. Reeds veel voorbereidend werk werd verzet om tot de oprichting van een sectie gezinsverzorging te komen. Twee meisjes werden bereid gevonden de opleiding tot gezinsverzorgster te gaan volgen. Bij gebrek aan voldoende praktische ervaring werden de meisjes echter nog niet tot de opleiding toegelaten; momenteel doen zij in een andere afdeling van Humanitas de nodige ervaring op.
Toch... de sfeer in Hollandseveld is rijp om in oktober a.s. de gezinsverzorging te beginnen.
Vóór de meisjes zijn opgeleid zal echter nog een jaar moeten verlopen.
Ja, dat is vervelend zult u denken, zo heeft iedereen zijn moeilijkheden.
Dit keer zouden we u echter willen vragen in eigen kring na te gaan of van uw afdeling uit dit voortvarende groepje in Hollandseveld geholpen kan worden.
Financieel heeft men de zaak 'rond', een groepje vrijwilligers staat klaar om allerlei karweitjes 'op te vangen'. De deskundige hulp ontbreekt echter.
Is er in één van de afdelingen een ervaren gezinsverzorgster, die gedurende ongeveer een half jaar (oktober–maart 1960/1961) het werk in dit Drentse dorp op gang wil brengen?
Welke afdeling kan hier hulp bieden?
De secretaris van de landelijke sectie wacht met belangstelling de reacties af.

J. T.

---

gevarieerde stof

gezinsverzorgsters

Per 1 maart 1960 is de afdeling Schiedam gestart met een sectie gezinsverzorging. Gaarne wensen wij deze afdeling zeer veel succes toe bij de uitbouw van dit nieuwe stuk werk.

Een hartelijke gelukwens aan hen, die in februari 1960 het getuigschrift behaalden aan het opleidingsinstituut van de Arnhemse Stichting voor Gezinsverzorging.
Hun namen: mej. M. Boelhouwers, Amsterdam; mej. L. Egas, Dordrecht; mej. D. Liefhebber, Delft; mej. G. de Vos, Schiedam; mej. A. van Wingerden, Dordrecht. Zij allen zijn reeds werkzaam in de achter hun naam vermelde afdeling. Zeer veel succes bij het werk.

Het *diploma* voor gezinsverzorgster kon op zaterdag 27 februari 1960 aan de Humanitas-medewerksters worden uitgereikt:

mej. C. van Bree, Brunssum; mej. M. A. Kosten, Amsterdam; mej. E. Ch. van Overbeek, Delft; mej. C. R. Schepers, Zwolle; mej. H. van de Vaarst, Amsterdam; mej. H. van der Valle, Almelo; mej. C. H. Verhey, Amsterdam; mevr. H. Visser-Hettema, Amsterdam.

Ook deze dames van harte gelukgewenst met het bereiken van deze 'mijlpaal'.

Benoeming: Per 1 maart is als maatschappelijk werkster voor Zuidoost-Friesland benoemd: mej. L. S. Bylsma.

Verpleegsters- en Ziekenhuiskleding

een

Van Maanen

fabrikaat

Product van ruim een halve eeuw vakmanschap

Fabricage en verkoop:
NAARDERSTRAAT 66
LAREN (N.H.)
Tel. (02953) 5115

Magazijnen:
le HELMERSSTRAAT 167
AMSTERDAM-W.
Tel. (020) 84089

Leveranciers van alle Ziekenhuistextiel

UITGAVE VAN HUMANITAS: 'HET STRAFPROBLEEM'

door

mej. prof. mr. dr. J. C. Hudig - kinderrechter te Rotterdam,
prof. dr. G. Th. Kempe - hoogleraar criminologie te Utrecht,
mej. D. Ryz - maatschappelijk werkster bij Humanitas te Amsterdam,
dr. F. J. Tolsma - directeur-geneesheer van het Delta ziekenhuis te Poortugaal,
L. Turksma - socioloog bij de stichting 'Zeeland' voor maatschappelijk en cultureel werk,
C. J. F. van Veen - stafdocent centraal opleidingsinstituut gevangeniswezen te Den Haag,

met een voorwoord van
prof. mr. W. F. C. van Hattum - voorzitter van de landelijke sectie reclassering van Humanitas.

Een bundeling van een serie artikelen, verschenen in het kaderblad 'Humanitas' en zo zeer door lezers gewaardeerd dat tot vergroting van het publiciteitsrendement besloten werd door middel van bovengenoemde uitgave.

Te verkrijgen bij het Centraal Bureau voor *f* 0,50 per stuk (verschijnt binnenkort).